

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО – МРІЯ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Дячок С.І.,

4 курс юридичного факультету Львівської комерційної академії

Котуха О.С.,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівської комерційної академії, кандидат юридичних наук

Останнім часом тема сурогатного материнства стала предметом постійних обговорень як у вузьких професійних колах, так і в засобах масової інформації та серед громадськості. Це зумовлено тим, що в світі, в тому числі і в Україні, спостерігається збільшення кількості безплідних шлюбів. Це пов'язано з різноманітними факторами впливу на організм жінки та чоловіка. В знаки даються наслідки аварії на ЧАЕС, екологічний стан довкілля тощо.

Сьогодні існують різні методики лікування безпліддя, зокрема з використанням донорського генетичного матеріалу. Перше згадування про можливість застосування методів штучного запліднення закріплювалося ще у Законі СРСР «Про внесення змін та доповнень у деякі законодавчі акти СРСР щодо питань, які стосуються жінок, сім'ї та дитинства» [2]. Дещо пізніше Кодекс законів про шлюб та сім'ю України встановлює регулювання питань запліднення за допомогою донора (сурогатної матері), відповідно до якого дружина, яка дала письмову згоду своєму чоловіку на запліднення та народження дитини іншою жінкою, записується матір'ю цієї дитини і не має права оспорювати проведений запис [3]. Внесенню таких змін до законодавства передувало закріплення в Основах законодавства про охорону здоров'я права кожної жінки на застосування методів штучного запліднення або імплантації зародка. Так, відповідно до ст. 48 Основ застосування штучного запліднення та імплантації ембріона здійснюється згідно з умовами та порядком, встановленими Міністерством охорони здоров'я України на прохання дїездатної жінки, з якою проводиться така дія, за умови наявності письмової згоди подружжя, забезпечення анонімності донора та збереження лікарської таємниці [6].

Чинне сімейне законодавство також приділяє увагу питанням реалізації громадянами України своїх прав у сфері репродуктивних

технологій. У ст. 123 СК України встановлено порядок визнання подружжя батьками дитини, яка народилася у результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій. Однією із методик репродуктивних технологій є сурогатне материнство [9].

Питання сурогатного материнства підлягають обов'язковому регулюванню з боку держави. Не в кожній країні ця репродуктивна технологія дозволена законом, а у випадку дозволеності існують суттєві розбіжності в правовій основі. До прикладу, сурогатне материнство законодавчо заборонено в Австрії, Норвегії, Швеції, Франції, Італії, Швейцарії, Німеччині. За порушення передбачається покарання аж до тюремного ув'язнення, наприклад, у Німеччині на строк до трьох років і штрафи, де, на відміну від Італії, покаранню не піддаються самі батьки-замовники сурогатної програми, а також сурогатні матері. Аналогічне законодавство, що передбачає три роки в'язниці і штраф 45,000 євро за «посередництво при виношуванні плоду для іншої особи» і «симуляцію, що применшує цивільний статус дитини», діє і у Франції [10].

В інших державах (Греція, Нідерланди, Норвегія, Швейцарія, Іспанія) заборонене лише комерційне сурогатне материнство та не допускаються судові позови за такими угодами [4, 77].

У Бельгії, Ірландії, Фінляндії сурогатне материнство жодним чином законодавчо не регламентоване, проте воно широко застосовується. В Австралії, Великобританії, Данії, Ірландії, Канаді дозволене лише некомерційне сурогатне материнство. На комерційній основі воно дозволене у більшості штатів Америки, ПАР, Російській Федерації, Грузії та Україні [10].

Як бачимо, Україна належить до держав, що на законодавчому рівні закріплюють правові можливості застосування сурогатного материнства (зокрема, комерційного).

Під сурогатним материнством, напевне, слід розуміти допоміжну репродуктивну технологію запліднення жінки шляхом імплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу подружжя з метою виношування і народження дитини, яка в подальшому буде визнана такою, що походить від подружжя, як правило, на комерційній основі на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю [1, 6].

Отже, підставою для виникнення правовідносин щодо сурогатного материнства є договір про сурогатне материнство.

Так, сторонами цього договору виступають: з одного боку – подружжя, з іншого – жінка, яка бере на себе зобов'язання щодо сурогатного материнства. Предметом договору виступає обов'язок жінки виносити, народити і передати дитину подружжю, яке надає генетичний матеріал.

Обов'язковою законодавчою вимогою щодо даного договору є письмова форма та нотаріальне посвідчення.

Що стосується інших умов договору, то, звичайно, повинні мати місце і ціна договору, строк, права та обов'язки сторін, відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання договору, інші умови, які сторони будуть вважати за доцільне включити у договір.

Ціна договору повинна включати у себе два види витрат, які несе тільки подружжя. Це грошові кошти, які необхідні для харчування, медичного обстеження, кошти, необхідні для забезпечення нормальних побутових умов сурогатної матері тощо; а також грошові кошти – власне винагорода за виношування і народження дитини.

Строк договору також включає два аспекти: перший (це момент початку дії договору) – імплантація у порожнину матки сурогатної матері генетичного матеріалу подружжя; другий – момент народження і передачі дитини подружжю.

Зміст договору, як відомо, становлять права та обов'язки сторін, які у договорі про сурогатне материнство визначаються в кожному випадку індивідуально. Водночас, умови щодо виплати винагороди сурогатній матері, надання грошової допомоги на посилене харчування, медичну підтримку вагітності тощо; обов'язок сурогатної матері суворо дотримуватись рекомендацій лікарів з метою народження здорової, повноцінної дитини є обов'язковими [5, 55].

Якщо сурогатна матір бажає залишатися анонімною, доцільне укладення кількох договорів:

1 Між сурогатною матір'ю та медичним закладом, де буде проведено штучне запліднення та подальше спостереження за перебігом вагітності.

2 Між цим медичним закладом та подружжям-замовниками.

Якщо сурогатна матір на момент укладення договору була заміжня, згода її чоловіка на участь дружини в програмі є обов'язковою умовою дійсності договору [1, 8].

Виникає питання: де знайти сурогатну матір? Як правило, при кожному професійному центрі репродуктивної медицини існують свої бази даних сурогатних матерів, які підходять за всіма показниками і вимогам: приблизний вік від 20 до 40 років, наявність власної здорової дитини, соматичне і психічне здоров'я жінки.

Обираючи кандидатуру, що підходиться на роль сурогатної матері для дитини, варто зважити всі «за» і «проти». Найбільш прийнятний варіант – це близькі люди: сестри, племінниці, хороші подруги. Люди, знайдені за сумнівним оголошенням в інтернеті, нерідко виявляються аферистами, особливе місце займають випадки, коли як сурогатних матерів посередники рекомендують вже вагітних дівчат, яких відрядили робити аборт [10].

Як могли б розвиватися події у разі смерті подружжя до народження дитини? Відповідь мала би бути дана відповідно до аналогії права. Це значить, що дитина буде вважатися спадкоємцем своїх батьків. Жінка, яка народила дитину, мала б мати переважне перед іншими особами право на її усиновлення [8, 301].

Продовження життя в наступних поколіннях з використанням методу сурогатного материнства породжує низку не лише правових, але й морально-етичних та психологічних проблем.

Противники сурогатного материнства вважають, що воно перетворює дітей на товар, створюючи ситуацію, коли багаті люди можуть найняти жінок для виношування своїх нащадків, вони також стверджують, що материнство стає при цьому договірною роботою, тому прагнення збагатитися може превалювати над користю для сторін. Прихильники використання сурогатного материнства мають протилежну точку зору. Вони впевнені, що іноді для бездітної сім'ї це єдиний спосіб отримати дитину, та розцінюють сурогатне материнство як гуманний акт любові та співпраці [7, 144].

Отже, сурогатне материнство в Україні займає належне місце серед репродуктивних технологій у лікуванні безплідності, але породжує значну кількість юридичних та морально-етичних проблем, професійне та своєчасне вирішення яких безпосередньо пов'язане з його результативністю та подальшими перспективами застосування.

Список використаних джерел

1. Айвар Л.К. Правовые основы вспомогательных репродуктивных технологий (суррогатное материнство) // Юридический консультант. - М.: Юрмин, 2006, № 3. – С. 6-11.
2. Закон СРСР « Про внесення змін та доповнень у деякі законодавчі акти СРСР щодо питань, які стосуються жінок, сім'ї та дитинства» Москва, Кремль. 22 травня 1990 р. N 1501-I Відомості З'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР від 06.06.1990 – 1990 р., № 23, стор. 576, стаття 422.
3. Кодекс про шлюб та сім'ю України Верховна Рада УРСР; Кодекс України, Закон, Кодекс від 20.06.1969 № 2006-VII // Відомості Верховної Ради УРСР від 27.06.1969 — 1969 р., № 26, стаття 204.
4. Кузнецова И.М. Семейное право: Учебник. – М.: Юристь, 1999. – 118 с.
5. Мироненко В.П. Сімейне право України : підручник / В.П. Мироненко, С.А. Пилипенко ; за заг. ред. В.П. Мироненко . – К. : Правова єдність, 2008 . – 480 с.
6. Основи законодавства України про охорону здоров'я Верховна Рада України; Закон від 19.11.1992 № 2801-XII // Відомості

- Верховної Ради України від 26.01.1993 — 1993 р., № 4, стаття 19.
7. Основы сексологии. Уильям Г. Мастерс, Вирджиния Э. Джонсон, Роберт К. Колодни. Пер. с англ. – М.: Мир, 1998. – 692 с.
 8. Ромовська З.В. Українське сімейне право. Академічний курс [Текст] : підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ромовська З.В. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.
 9. Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України від 31.05.2002 — 2002 р., № 21, стаття 135
 10. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>